

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ПРОПОРЦІЙНОСТІ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Постановка проблеми. Поняття, сутність і зміст таких категорій, як «демократія», «права людини» є одними з найбільш уживаних у сучасному світі та відповідно мають ґрунтовну історіографію. Однак безсумнівним є те, що питання демократичного суспільства та дотримання прав людини завжди є надзвичайно актуальним предметом дослідження. Дійсно, ці поняття є взаємопов'язаними і практичне існування одного неможливе без іншого, адже існування справжнього демократичного режиму неможливе без реального визнання та дотримання прав людини, а дотримання прав людини неможливе в умовах заперечення демократичних цінностей та інститутів. Водночас у будь-якому демократичному суспільстві є правові режими, за яких права людини піддаються певним обмеженням. Так, в Україні законодавством передбачено існування правових режимів надзвичайного та воєнного стану, під час дії яких права людини підлягають обмеженням, у певних випадках доволі істотним. Переважно такі обмеження є тимчасовими, мають конкретну мету, досягаються мінімально необхідними засобами тощо. Тому самі по собі такі обмеження, на перший погляд, не несуть загрози демократії та правам людини, оскільки обмеження прав є тимчасовими і передбачені законом. Однак, як ми знаємо, багато країн, зокрема Україна, вводили певні заходи протидії поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) і багато громадян, у тому числі у країнах із високим рівнем забезпечення верховенства права, вважали, що такі обмеження є суворими та надмірними, відповідно, порушують права людини.

На нашу думку, враховуючи те, що обмеження прав людини відбувалося у багатьох країнах, у тому числі на європейському континенті, існує потреба у з'ясуванні місця та ролі принципу пропорційності під час надзвичайних ситуацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням принципу пропорційності займалися такі вітчизняні науковці та правники, як: В. Буткевич, Ю. Євтошук, М. Козюбра, Р. Майданик, С. Погребняк, П. Рабінович, С. Шевчук. Серед іноземних дослідників принципу пропорційності можемо виділити таких, як: П. Аджой, Т. Алейнікофф, Р. Алексі, А. Барак, Г. Веббер, С. Грір, Р. Дворкін, В. Джексон, Й. Крістофферсон, Р. Фрейз, А. Шайо, К. Екштайн, Д. Ріверс, Ю. Габермас, Т. Хартлі, П. Халсрой.

Метою статті є з'ясування місця та значення принципу пропорційності під час обмеження прав людини за умов надзвичайних (кризових) ситуацій.

Виклад основного матеріалу. COVID-19 став однією з найбільш серйозних загроз правопорядку у багатьох державах. Більше того, загроза COVID-19 створювала загрозу комплексного негативного впливу не тільки на правопорядок в юридичному розумінні, а й провокувала кризу соціального, економічного, політичного порядку, що стало причиною зміни життєдіяльності багатьох держав. Тому держави були змушені вживати безпрецедентні кроки як для запобігання поширенню пандемії, так і боротьби з COVID-19 безпосередньо. Постанова Верховної Ради України «Про заходи протидії поширенню коронавірусної хвороби та захисту всіх систем життєдіяльності країни від негативних наслідків пандемії та нових біологічних загроз» від 20.10.2020 декларувала нагальну необхідність запобігання стрімкому поширенню інфекційної хвороби та мінімізації негативних наслідків епідемії у всіх сферах життя українського суспільства [1]. Види та форми заходів реагування для мінімізації наслідків і запобігання поширенню інфекційних хвороб, безумовно, є сферою розсуду держави, на території якої вони вводяться. Однак беззаперечним є те, що більшість цих заходів об'єднує одне – вони зачіпають основоположні права людини, гаран-

товані конституціями більшості країн та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Такі обмеження стали предметом аналізу багатьох політиків, правознавців і навіть почали ставати предметом розгляду як національних судів, так і Європейського суду з прав людини. За словами голови Європейського суду з прав людини Роберта Спано, посилення поляризації та викликів основоположним принципам Європи, а також глобальна пандемія COVID-19, імовірно, створять найважчий період, який ми бачили за багато років. Голова ЄСПЛ зазначив, що демократія, незалежність судової системи і верховенство права дедалі частіше ставляться під сумнів як на європейському, так і на глобальному рівнях. Він додав, що триваюча пандемія вже поставила низку важливих питань у сфері прав людини, включаючи пропорційність заходів, що вживаються державами – членами Ради Європи, правову основу цих заходів і використання внутрішніх процедур для санкціонування дій або бездіяльності [2]. Отже, як бачимо, питання пропорційності заходів, які були викликані надзвичайними обставинами, ставиться і обговорюється на найвищих рівнях.

На підтвердження цього, згідно з позицією Ради Європи, основним соціальним, політичним і правовим викликом, що постає перед нашими державами-членами, буде їх здатність ефективно реагувати на цю кризу, при цьому гарантуючи, що заходи, яких вони вживають, не підривають наш справжній довгостроковий інтерес у захисті основних європейських цінностей демократії, верховенства права і прав людини. Саме тут Рада Європи повинна виконувати свій основний мандат, надаючи через свої статутні органи та всі свої компетентні органи та механізми форум для колективного забезпечення того, щоб ці заходи залишалися пропорційними загрозі, спричиненій поширенням вірусу, і були обмеженими у часі. Вірус знищує багато життів і багато іншого з того, що нам дуже дороге. Ми не повинні дозволяти йому руйнувати наші основні цінності та вільні суспільства [3, с. 2].

Власне, Україна не стала винятком і так само впроваджувала відповідні заходи протидії COVID-19. Згідно із дослідженням Центру Разумкова нагальна необхідність і швидка реакція держави дуже швидко привела до суттєвих змін у політико-правовому та суспільно-економічному житті країни, стрімке збільшення летальних випадків унаслідок коронавірусної хвороби на фоні загальної неготовності національних закладів охорони здоров'я до боротьби з нею, змусили органи публічної влади до дій, які відчутно обмежили низку конституційних прав і свобод людини і громадянина [4, с. 3]. О. Васильченко, А. Матат з цього приводу слушно зазначають, що демократія, для якої основною цінністю є права людини, не може відмежовуватися від непередбачуваних викликів, сьогодні таким глобальним викликом для сучасних демократій стала пандемія коронавірусної інфекції. Незважаючи на те, що карантин було визнано форс-мажором, такі заходи межують на рівні допустимих меж для обмеження конституційних прав людини [5, с. 61]. На продовження цієї тези О. Зозуля стверджує, що ефективного запобігання поширенню COVID-19 в Україні потребує вжиття всіх дієвих заходів, зокрема й тих, які передбачають обмеження реалізації громадянських і політичних прав людини, однак такі обмеження основних прав і свобод у правовій державі має відповідати критеріям правомірності, обґрунтованості, пропорційності, тимчасовості, а для цілей забезпечення балансу між інтересами охорони здоров'я нації та дотриманням основоположних прав вимагається встановлення додаткових, дієвих гарантій [6, с. 16].

Оцінюючи наслідки введення державами певних обмежень, варто зазначити, що проблему пропорційності цих обмежень яскраво ілюструють матеріали Інформаційного бюлетеня Європейського суду з прав людини, який присвячений темі кризи COVID-19. Зокрема, спостерігається надзвичайна кількість заяв до ЄСПЛ щодо порушення прав людини та основоположних свобод обмеженнями, які були введені державами у зв'язку з пандемією. Так, найбільша кількість заяв стосується права на життя; заборони катування та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження; на свободу та безпеку, на повагу до приватного та сімейного життя; на свободу пересування, права на свободу релігії [7].

Переходячи безпосередньо до обмежень, введених в Україні та підстав їх введення, то згідно зі статтею 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень, не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції. Отже, Конституцією України, як ак-

том найвищої юридичної сили, встановлено дві умови обмеження прав і свобод людини і громадянина: надзвичайний стан та воєнний стан, однак, навіть у випадку наявності однієї з цих умов, за жодних обставин не можуть бути обмежені, зокрема, право на життя, право на повагу до гідності, право на свободу та особисту недоторканність. Водночас тільки за умови введення воєнного чи надзвичайного стану можуть бути обмежені право на свободу пересування, право вільно залишати територію України, право на свободу думки і слова, свободу світогляду та віросповідання, право мирно збиратися і проводити збори, мітинги, походи та демонстрації, право на підприємницьку діяльність, право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Постановою Кабінету Міністрів України № 392 заборонялося, зокрема, проведення масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів з кількістю учасників більше ніж 10 осіб; робота закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), торговельно-розважальних центрів (крім розміщених у них магазинів), діяльність закладів, що надають послуги з розміщення, закладів розважальної діяльності, фітнес-центрів, закладів культури; здійснення регулярних та нерегулярних перевезень пасажирів автомобільним транспортом у міському, приміському, міжміському, внутрішньообласному та міжобласному сполученні, зокрема пасажирські перевезення на міських автобусних маршрутах у режимі маршрут-ного таксі; закладам охорони здоров'я проведення планових заходів з госпіталізації; передбачалося, що обов'язковій самоізоляції підлягають особи, які досягли 60-річного віку; стосовно осіб, які потребують самоізоляції, встановлено вимогу постійного перебування у визначеному ними місці самоізоляції, утримання їх від контакту з іншими особами, крім тих, з якими спільно проживають, передбачено окремі послаблення щодо режиму самоізоляції [8]. На нашу думку, очевидним є той факт, що вказаною постановою зачіпалися права і свободи людини і громадянина, більше того, з нашої точки зору порушення зазнали як ті права і свободи, що можуть підлягати обмеженню за наявності надзвичайного чи воєнного стану (наприклад – право на свободу пересування, право мирно збиратися, право на підприємницьку діяльність), так і ті, що не підлягають жодним обмеженням, як-то право на життя у зв'язку із заборобою проведення планових заходів з госпіталізації. Положення цієї постанови були предметом звернення Верховного Суду до Конституційного Суду України.

Конституційним Судом України було прийняте Рішення від 28 серпня 2020 року № 10-р/2020 [9], яке, однак, навряд чи може слугувати яскравим прикладом судового контролю та аргументації, адже, як би це не дивно звучало, Конституційний Суд України закрив конституційне провадження в частині конституційності обмежень, введених постановою № 392. На нашу думку, Конституційний Суд України закрив конституційне провадження виключно з формальних підстав, зазначивши, що під час розгляду Конституційним Судом України цієї справи Кабінет Міністрів України постановою «Про внесення змін до деяких актів Кабінету Міністрів України» від 17 червня 2020 року № 500 вніс зміни до назви постанови № 392, пункту 3 постанови № 392, виклавши його в новій редакції, абзац шостий пункту 6 постанови № 392 виключив. Аналізуючи це рішення Конституційного Суду України, ми повністю погоджуємося із окремою думкою судді Конституційного Суду України В. Лемака, який справедливо зазначив, що зміст видів і засобів обмежувальних заходів, спрямованих на ефективну протидію поширенню COVID-19, повинен визначати законодавець на підставі вивірених наукових знань у сфері медицини, а не судового рішення, однак співвідношення вжитих засобів і досягнутого результату (як очікуваного розв'язання суспільної проблеми) може і повинна бути оцінена Судом з огляду на пропорційність вжитих засобів. Так, зокрема, підлягає юридичній оцінці кореляція між інтенсивністю встановлених обмежень прав людини і динамікою поширення COVID-19 на території України. На продовження цієї тези суддя В. Лемак зазначив, що якби Конституційний Суд України все ж визнав постанову № 392 неконституційною, то це, безумовно, мало б і практичне юридичне значення для тих багатьох суб'єктів, яких було притягнуто до відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із порушенням карантинних норм, установлених цим підзаконним актом, навіть з огляду на *de lege lata* [10].

Насамкінець принципово важливою є ще одна обставина введення карантинних обмежень. Зокрема, в Україні, на момент впровадження карантинних обмежень не було встановлено правового режиму надзвичайного стану, який згідно з Конституцією України слугує однією з двох підстав для обмеження прав людини. На продовження цього, як зазначається у Звіті Асоціації українських

моніторів дотримання прав людини щодо правових основ введення карантинних обмежень за березень-липень 2020 року, на відміну від низки європейських країн, українська влада де-юре не вводила на території України надзвичайний стан, проте поступово посилювала карантинні обмежувальні заходи, які де-факто встановлювали надзвичайний стан та безпідставно обмежували права людини. Водночас не чіткі норми правових документів, які поспіхом приймалися, в окремих випадках надавали дискреційні функції органам правопорядку [11, с. 4].

Отже, органами публічної влади шляхом встановлення цих обмежень непропорційно розширені межі їхньої дискреції (яка, між іншим, майже зведена до нуля, адже передбачає чіткі підстави обмеження прав людини за умови встановлення відповідних правових режимів). Окрім того, самі обмеження жодним чином не аналізувалися на пропорційність, що є ключовою вимогою за даних обставин і на чому акцентує міжнародна спільнота. Насамкінець у даному контексті влучним є твердження Томаса Шмітца, який зазначає, що, розглядаючи проблему обмежень, пов'язаних з COVID-19, та прав людини, треба розуміти, що це питання права, а не тільки політики. Сучасна доктрина фундаментальних прав людини та правової держави не може розглядати пандемію як безумовну підставу для обмеження прав людини, вона вимагає точної та глибокої оцінки пропорційності будь-якого обмеження, що вводиться для протистояння COVID-19 [12, с. 727].

Висновки. Принцип пропорційності відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні правопорядку та є ключовим інструментом оцінки рішень органів публічної влади, особливо у випадку кризових ситуацій. Будь-які обмеження прав людини є питанням права, а не політики та вимагають аналізу на пропорційність. Як зазначено вище, навіть у випадку, коли перед державою стоїть завдання відвернення загрози, це не означає, що дискреція органів публічної влади є безмежною, навпаки, в таких ситуаціях значення принципу пропорційності набуває особливого значення і вона стосується як пропорційності розсуду органів публічної влади, так і пропорційності самих рішень. Незважаючи на поступовий спад пандемії COVID-19, на нашу думку, ще варто очікувати багатьох рішень як національних судів щодо введених обмежень, так і Європейського суду з прав людини.

Список використаних джерел

1. Про заходи протидії поширенню коронавірусної хвороби та захисту всіх систем життєдіяльності країни від негативних наслідків пандемії та нових біологічних загроз: Постанова Верховної Ради України від 20.10.2020 № 937-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/937-IX>
2. Голова ЄСПЛ: поляризація та COVID-19 загрожують важкими часами попереду. Публічний виступ. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/echr-president-polarisation-and-covid-19-threaten-difficult-times-ahead>
3. Дотримання демократії, верховенства права та прав людини під час санітарної кризи, спричиненої COVID-19: Інструментарій для країн-членів. Рада Європи. (Документ SG/Inf(2020)11). URL: <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-uk-dl-upd/16809e2abb>
4. Забезпечення прав і свобод людини в Україні в умовах поширення коронавірусної інфекції (COVID-19): особливості і шляхи удосконалення. Центр Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_covid_prava.pdf
5. Васильченко О. П., Матат А. В. Конституційні права людини: зміст, функції та рамки обмеження. Права людини в Україні та у зарубіжних країнах: проблеми теорії та нормативно-правової регламентації: колективна монографія / Національний університет «Одеська юридична академія». Львів; Торунь: Ліга-Прес, 2020. С. 45–66. URL: <https://ccu.gov.ua/library/konstytucijni-prava-lyudyny-zmist-funkcii-ta-ramky-obmezheniya>
6. Зозуля О. І. Громадянські та політичні права людини в умовах запобігання поширенню COVID-19 в Україні. *Форум права*. 2020. № 2 (61). С. 6–22. URL: http://forumprava.pp.ua/files/006-022-2020-2-FP-Zozulia_3.pdf
7. Інформаційний бюлетень Європейського суду з прав людини. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Covid_ENG.pdf
8. Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2020 року № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#Text>
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої

- респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2020 рік“» № 10-р/2020 від 28 серпня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text>
10. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лемака В.В. стосовно рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів», положень частин першої, третьої статті 29 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік», абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2020 рік“» № 10-р/2020 від 28 серпня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb10d710-20#n2>
 11. Правові основи введення карантинних обмежень: звіт за березень–липень 2020 року / Г. Рожкова, С. Перникоза, за ред. В. Батчаєва. Київ: Асоціація УМДПЛ, 2020. 26 с. URL: <https://umdpl.info/wp-content/uploads/2020/07/Pravovi-osnovy-vvedennya-karantynnyh-obmezhen.pdf>
 12. Thomas Schmitz. COVID-19 Response and Human Rights – Comments From the German and European Perspective. Volume title: Proceedings of the 2nd International Conference of Law, Government and Social Justice (ICOLGAS 2020); Series: Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 499 (2020), 727-735.

References

1. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro zakhody protydyi poshyrenniu koronavirusnoi khvoroby ta zakhystu vsikh system zhyttiedialnosti krainy vid nehatyvnykh naslidkiv pandemii ta novykh biolohichnykh zahroz» vid 20.10.2020 № 937-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/937-IX>
2. Holova YeSPL: poliaryzatsiia ta COVID-19 zahrozhuie vazhkymy chasamy poperedu. Publichnyi vystup. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/echr-president-polarisation-and-covid-19-threaten-difficult-times-ahead>
3. Dotrymannia demokratii, verkhovenstva prava ta prav liudyny pid chas sanitarnoi kryzy, sprychynenoї COVID-19: Instrumentarii dlia krain-chleniv. Rada Yevropy. (Dokument SG/Inf(2020)11). URL: <https://rm.coe.int/sg-inf-2020-11-uk-dl-upd/16809e2abb>
4. Zabezpechennia prav i svobod liudyny v Ukraini v umovakh poshyrennia koronavirusnoi infektsii (COVID-19): osoblyvosti i shliakhy udoskonalennia. Tsentr Razumkova. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_covid_prava.pdf
5. Vasylychenko O. P., Matat A. V. Konstytutsiini prava liudyny: zmist, funktsii ta ramky obmezhenia. Prava liudyny v Ukraini ta u zarubizhnykh krainakh: problemy teorii ta normatyvno-pravovoi rehlementatsii: kolektyvna monohrafiia / Natsionalnyi universytet "Odeska yurydychna akademiia". Lviv; Torun: Liha-Pres, 2020. S. 45–66. URL: <https://ccu.gov.ua/library/konstytutsiini-prava-lyudyny-zmist-funktsii-ta-ramky-obmezhenia>
6. Zozulia O. I. Hromadianski ta politychni prava liudyny v umovakh zapobihannia poshyrenniu COVID-19 v Ukraini. *Forum Prava*. 2020. № 2 (61). S. 6–22. URL: http://forumprava.pp.ua/files/006-022-2020-2-FP-Zozulia_3.pdf
7. Informatsiyni biuleten Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Covid_ENG.pdf
8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro vstanovlennia karantynu z metoiu zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoї koronavirusom SARS-CoV-2» vid 20 travnia 2020 roku № 392. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392-2020-%D0%BF#Text>
9. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy „Pro vstanovlennia karantynu z metoiu zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoї koronavirusom SARS-CoV-2, ta etapiv poslablennia protyepidemichnykh zakhodiv“, polozhen chastyn pershoi, tretoi statti 29 Zakonu Ukrainy „Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik“, abzatsu deviatoho punktu 2 rozdilii II „Prykintsevi polozhennia“ Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy „Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik“» № 10-r/2020 vid 28 serpnia 2020 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20#Text>

10. Okrema dumka suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy Lemaka V.V. stosovno rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam Verkhovnoho Sudu shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy „Pro vstanovlennia karantynu z metoiu zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2, ta etapiv poslablennia protyepidemichnykh zakhodiv“, polozhen chastyn pershoi, tretioi statti 29 Zakonu Ukrainy „Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik“, abzatsu deviatoho punktu 2 rozdil II „Prykintsevi polozhennia“ Zakonu Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy „Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2020 rik“» № 10-r/2020 vid 28 serpnia 2020 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nb10d710-20#n2>
11. Pravovi osnovy vvedennia karantynnykh obmezhen: zvit za berezen–lypen 2020 roku / H. Rozhkova, S. Pernykoza, za red. V. Batchaieva. Kyiv: Asotsiatsiia UMDPL, 2020. 26 s. URL: <https://umdpl.info/wp-content/uploads/2020/07/Pravovi-osnovy-vvedennya-karantynnykh-obmezhen.pdf>
12. Thomas Schmitz. COVID-19 Response and Human Rights – Comments From the German and European Perspective. Volume title: Proceedings of the 2nd International Conference of Law, Government and Social Justice (ICOLGAS 2020); Series: Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 499 (2020), 727-735.

Ромашко А. О. Дотримання принципу пропорційності в умовах надзвичайних ситуацій

З'ясовано місце та значення принципу пропорційності під час обмеження прав людини в умовах надзвичайних ситуацій. Наголошено на тому, що надзвичайні ситуації та відповідні правові режими, які можуть вводитися для відвернення загрози, не можуть слугувати підставою непропорційного обмеження прав людини, навпаки, принцип пропорційності набуває більшої важливості та більш істотного значення в умовах надзвичайних ситуацій. Принцип пропорційності слугує правовим мірилом обмежень, які встановлюються державою з підстав політичної, економічної і соціальної необхідності. Зроблено висновки про ключову роль принципу пропорційності як за умови введення відповідного правового режиму (надзвичайного стану), так і за відсутності такого, але в умовах необхідності відвернення загрози.

Ключові слова: принцип пропорційності, дискреція, обмеження прав людини, криза, надзвичайна ситуація.

Romashko A. O. The adherence to the principle of proportionality in case of emergency

The article covers the place and significance of the principle of proportionality in case of limitation of the rights during the emergency. It is emphasized that emergencies and relevant legal regimes, that might be established in order to alienate the danger, cannot be considered to be sufficient reason for disproportionate limitation of rights. Alternatively, it is shown that the principle of proportionality gains even more importance in case of emergencies. It is demonstrated that the principle of proportionality serves as a legal measure of the limitations that are imposed due to political, economic, and social necessity. Using the COVID-19 pandemic as an example, the author has shown that even advanced democracies faced a lot of problems with the limitations of rights and freedoms despite of the legal purpose of such limitations. The author emphasized that the principle of proportionality is the key instrument that allows to react effectively in response to challenges as well as ensure that such approaches do not compromise the rule of law and democratic values all over the world. The discretion of public authorities is subject to principle of proportionality requirements as well, given the fact that public authorities enjoy wider discretion in case of emergencies, it is very important to outwatch the process of decision-making and the process of alignment of the relevant policies to make sure that the discretion is in line with the principle of proportionality.

The author believes that the principle of proportionality is especially critical both during the special legal regimes and in the absence thereof, even in case of necessity of alienation of danger. It is proved that all of the limitations and actions that are designed to alienate the danger, to prevent further development of the danger should be analyzed through from the proportionality perspective despite of the urgent social, political or economic need.

Key words: the principle of proportionality, discretion, crisis, limitation of rights emergency.

DOI: 10.33663/2524-017X-2022-13-64